

THE STATUETTE FROM HOROZTEPE

TAHSİN ÖZGÜÇ

We have already published ¹ the objects discovered by chance in 1954 at Horoztepe, near Erbaa in the vilâyet of Tokat, and have pointed out the importance of this site. In October 1957, excavations at Horoztepe have proved it to be a flat settlement of the Chalcolithic and Copper Age periods. The most important result, however, was the discovery just outside the settlement of a grave containing numerous bronze objects. Contrary to Alacahöyük, the burials are extramural ².

The grave measured 8.5 M. by 3 M. and the funerary gifts were scattered inside and formed a large heap in front of the knees and legs of the dead (Pl 17 a). In this group, which included bronze tables, vessels, the supports of a baldaquin, a sun-disk and the statue of a bull, one of the most remarkable objects was the statue of a mother nursing a child at her breast (Pl 17 b). It had been placed on the earth at the bottom of the pile and was lying on its side next to the pedestal of the bull's statue. Made of cast bronze, it is 20.4 cm. high and 5.7 cm. wide at the shoulders (Pl 18 a, b, c, d; Fig. 1). It has neither headdress nor hair. The brow slants backwards, the eyebrows are arched and the cavities for the eyes are round and deep. When newly excavated, their centre was filled with a black and white paste. The uncurved nose is large with a wide, flat tip. A deep slit marks the wide mouth, the ears are large, the chin flat and projecting. The lower jaw-bone is separated from the neck, as in statues. The long neck is of a uniform thickness and the nape sharply attached to the head. Over the left ear is a metal object which might be a hairpin. While feeding at his mother's right breast, the baby has one hand resting with four open fingers on her throat and the left hand holding

¹ Tahsin Özgüç—Mahmut Akok, *Objects from Horoztepe* (Belleten 82, p. 211 ff).

² The best views about the graves at Alacahöyük being extramural or not have been expressed by J. Mellaart (*Anatolian Studies* VII, 1957, p. 65-66). The new Horoztepe grave supports these views.

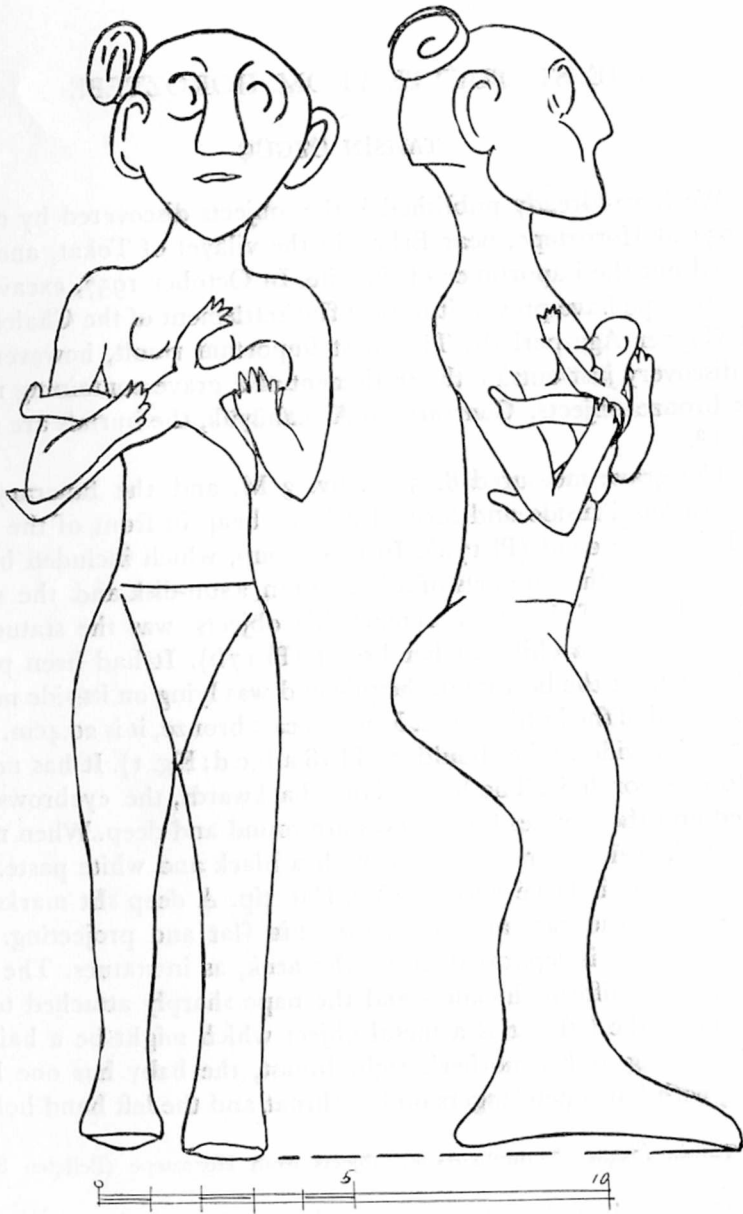

Fig. 1

on to her waist. The woman supports the child's head with her left hand and holds him with her right hand passing through his legs. All the fingers of both figures are indicated. This is a natural position for feeding a child. The woman's right breast is naked. Her elbows are pointed and her shoulders square. The waist is cylindrical, the hips narrow, and the navel not indicated. A triangle indicates her sex. The legs are slightly curved to the knees but the kneecap itself is not shown. The heels are exaggeratedly enlarged at the back and the feet badly modelled with three grooves for the toes. Behind each knee is a slightly pointed projection. The lower part of the body juts out at the back and is deeply grooved.

No similar example of a mother feeding her child of this type had previously been found in West or Central Anatolia. Nor can it be compared to the idols of the second half of the third millennium³. However, in Grave H at Alacahüyük, which had belonged to a woman, the style of two out of the three copper figurines⁴ is the same as that of our statuette. There is no difference between their hairless heads, the faces, the body and the legs. The technique is also similar, but the size of the Horoztepe example and the baby it holds differentiates it from the others. Even the large statuette (16.3 cm.) described by Hamit Koşay - : *Les bras pliés à partir du coude font le geste de tenir un objet*⁵ is smaller than ours. It is interesting to note that the second Alacahüyük statuette (11.8 cm) carries a vessel. This shows that figurines of this type hold an object in their hands. After the discoveries at Horoztepe, no doubt remains that in the last quarter of the third millennium small metal statues were made in Anatolia. Further excavations of grave objects will increase our knowledge in this respect. At the moment, the Horoztepe statuette is the oldest and largest found in Anatolia. There is no reason to doubt that it follows the tradition which represents the main goddess holding

³ Nimet Özgüç, *Marble Idols and Statuettes from the Excavations at Kültepe* (Belleten 81, p. 71 ff).

⁴ Hamit Koşay, *Les Fouilles d'Alaca Hüyük, Rapport préliminaire sur les travaux en 1937-39*, Ankara 1951, p. 157, pl. 138, 139 and *The Illustrated London News*, July 21, 1945, fig. 8.

⁵ Alaca Hüyük 1937-39, p. 157.

a child to her breast during the Colony period ⁶ and that this third millennium motif continued into the second.

No relationship exists between Mesopotamian sculptures and the Alacahüyük and Horoztepe statues; it is also impossible to find parallels in the Cis-Caucasian burials. Of local Anatolian origin, we cannot yet say whether this style is developed from the idols discovered in Graves A' and L at Alacahüyük ⁷.

Other objects in the Horoztepe grave also have exact parallels at Alacahüyük and it is the first time that such a thing occurs, Alacahüyük having been unique until now. We believe that the finds from this site were imported from a region where such objects were manufactured, such as the Southern Pontus and especially the region of Tokat-Amasya, well known at all times for its metallurgy. The Horoztepe discoveries confirm our theory.

At Alacahüyük, Grave H containing the figurines similar to our statue belongs to Level 5, the last Copper Age settlement which was finally destroyed by a conflagration ⁸. On the other hand, the primitive idols were found in graves A' and L ⁹ belonging to the older levels 6 and 7. According to the evidence of the statuette and other objects, the Horoztepe grave is contemporary with the latest burials at Alacahüyük. Accordingly (if level Ib of karum-Kaniş can be dated to approximately 1840 B. C.) ¹⁰ the date that we propose for the Horoztepe and Alacahüyük statuettes cannot possibly be earlier than 2200 B.C.

Ankara

Tahsin ÖZGÜÇ

⁶ Tahsin Özgüç, Die Grabungen von 1953 in Kültepe (*Beleten* 71, p. 384 ff., pl. 18, 21). All sources on this subject have been studied there.

⁷ Alaca Hüyük 1937-39, p. 169, pl. 195 and *The Illustrated London News*, July 21, 1945, figs. 17, 19. Hamit Koşay, *Ausgrabungen von Alaca Hüyük, Vorbericht über die... 1936 durchgeführten Forschungen und Entdeckungen*, Ankara 1944, p. 115, pl. 89, 38.

⁸ Alaca Hüyük 1937-39, p. 156 and *Objects from Horoztepe* p. 211-218.

⁹ See footnote 7 and *Objects from Horoztepe*, p. 218.

¹⁰ Kemal Balkan, *Observations on the chronological problems of the karum-Kaniş*, Ankara 1955.

1958 YILINDA SAMANDAĞ YAKININDA BİR MAĞARADA
YAPILAN SONDAJ
(Ön Rapor)

MUZAFFER ŞENYÜREK

1958 yılı Mayıs ve Haziran aylarında Hatay vilâyetinde Türk Tarih Kurumu adına yaptığım Prehistorya araştırmaları esnasında¹ Altındere'de (Avratlar deresi) yeni bazı Paleolitik aletler topladım² ve Samandağ'ında Mağracık köyü yakınında bulunan bir mağarada sondaj yaptım. Bu seyahat esnasında Ankara Üniversitesi Fizikî Coğrafya ve Jeoloji Doçenti Dr. Oğuz Erol bir müddet bana refakat etmiş ve bölgenin jeolojisi üzerinde çalışmıştır.

MAĞRACIK KÖYÜ YAKININDA BULUNAN TIKALI
MAĞARADA YAPILAN SONDAJ

Bu seyahat esnasında bugünkü deniz seviyesinden takriben 83 metre yüksekte duran yeni bir mağarada sondaj yaptım (Bk. Levha I ve II). Tıklı mağara adını verdiğim bu mağara tavanının yakınına kadar molozla dolmuştur. Tıklı Mağara bundan evvel Dr. Enver Bostancı ile birlikte kazdığım Birinci ve İkinci mağaralar arasında, fakat daha yüksekte bulunmaktadır.³ Tabii bir mağara olan Tıklı Mağara, Birinci ve İkinci mağaralarla birlikte, Helvétien çağa ait nisbeten saf bir kalker formasyonu içinde açılmıştır.⁴

¹ 1958 yılında yapılan araştırmalar için Bk. Şenyürek, M. 1958. Hatay vilâyetinde yeni araştırmalar. New researches in the Hatay Province. Belleten, cilt XXII, sayı 87 (Basılmaktadır).

1958 yılında yaptığım araştırmalar için gereken tahsisatı vermiş bulunan Türk Tarih Kurumuna bu vesile ile teşekkür etmek isterim.

² Altındere'de (Avratlar deresi) yapılan araştırmalar için Bk. Şenyürek, M. ve Bostancı, E. 1958[a]. Hatay vilâyetinde prehistorya araştırmaları. Prehistoric researches in the Hatay province. Belleten, cilt XXII, sayı 86, s. 148-149 ve Şenyürek, M. ve Bostancı, E. 1958[b]. Hatay vilâyetinin Paleolitik kültürleri. The Palaeolithic cultures of the Hatay province. Belleten, cilt XXII, sayı 86, s. 186-187.

³ Birinci ve İkinci mağaralar için Bk. Şenyürek ve Bostancı, 1958[a], Levha I.

⁴ Helvétien kalker için Bk. Erentöz, L. E. 1956. Stratigraphie des bassins néogènes de Turquie, plus spécialement d'Anatolie Méridionale et Comparaisons avec le Domaine Méditerranéen dans son ensemble. Thèses présentées à la Faculté des Sciences de l'Université de Paris pour obtenir le grade de Docteur ès Sciences Naturelles, Ankara, s. 27.

Tavanının yakınına kadar dolmuş olması neticesinde mağara ağzının toprak seviyesinin üstünde kalan kısımları üç ayrı menfez gibi görünmekte idi. Kısa bir tetkik bu üç menfezin toprak sathının hemen altında birleştiklerini ve böylece bir tek ağız teşkil ettiklerini göstermiştir. Biraz doğuda yine dolmuş iki menfez daha görülmüşse de bunların Tıkalı Mağaraya bağlanıp bağlanmadıkları tesbit edilememiştir.

Tıkalı Mağaranın güneye bakmakta olan ağzının genişliği, toprak dolgusu seviyesinde, 23 metredir. Bu kazı mevsiminde mağara ağzının yalnız batı kısmında sondaj yaptım. Mağara tavanının, batıda bulunan birinci menfezle bunun bitişiğindeki ikinci menfez arasında, sarmakta olan kısmının toprak sathına mülâki olduğu yeri ölçü mebdei olarak aldım.

Mağara ağzının batı kısmında evvelâ 3×6 metre eb'adında bir çukur açtım ve bir metre kazdıktan sonra çukuru daraltarak 3×4 metrelik bir kısımda derine indim. Dolgunun üst kısmında önde bir sütuna ait parçalarla (Levha II, Res. 1), geç Hellenistik ve Roma çağlarına ait çanak çömlek parçaları buldum.⁵ Dolgu içinde mağaranın ağzına müvazi olarak uzanan Roma çağına ait üç künk tesbit ettim. Görünüşe göre bu künkler mağaranın ağız kısmını baştan başa katetmektedir. Böylece, mağaranın tavanının yakınına kadar doldurulmuş olmasının sebebi anlaşılmış bulunmaktadır. Yani Selevkeia Pierceia şhrinin Roma çağı sakinleri bu su borularını korumak için mağarayı tavanı yakınına kadar molozla (taş, keramik parçaları ve toprak) doldurmuşlardır.

Bu sondajda, ölçü mebdeinden itibaren, 160-190 santimetre derinlikte çanak çömlekle birlikte bir iki sileks parçası görüldü. Çanak çömlek kırıntıları 190 santimetre derinlikte sona erdi ve burada içinde, ve bilhassa üst kısmında, yer yer kırmızı toprak (terra rossa) bulunan sarı bir toprak tabakası görüldü. İhlâl edilmemiş olan bu sarı toprak tabakası içinde tipik sileks aletler buldum. Bu sarı toprak tabakası 325 santimetre derinliğe kadar devam etti. Yani bu Paleolitik tabakanın kalınlığı 135 santimdir. Bu sarı toprak tabakası içinde tipik sileks aletler bulunmakla beraber, pek az kemik (hayvan kemiği) parçasına tesadüf edilmiş ve hiçbir ocak izi müşahede edilmemiştir.

⁵ Sathta bir de Bizans çağına ait bir keramik parçası bulunmuştur.

Ölçü mebdinden itibaren 325 santim derinlikte ve sarı toprak tabakasının altında, kuzeyden güneye doğru meyilli olan, bir deniz kumu birikintisi görüldü. Bu deniz kumu birikintisi bugünkü deniz seviyesinin takriben 80 metre (79.75 metre) üstündedir. Bu kum birikintisinin üstünde büyük kaya parçaları bulunmaktadır. Tavan-dan düşmüş olan bu taşlar denizin çekilmesi ile Paleolitik tabakanın teşekkülü arasında bir zaman fasılasının bulunduğunu gösteriyor. Bu kum birikintisinin Sisiliyen safhaya ait olması muhtemel görünmektedir. ⁶ Mamafih, daha tam bir tayin için aldığım kum nümune-lerinin tahlilinin neticesini beklemek gerekmektedir.

Tıklı Mağaranın ağız kısmında tesbit edilen bir tek tabaka dahilinde bulunan Paleolitik aletler arasında en sık görülen şekiller, Birinci Mağaranın Üst Lövaluvazo-Musteriyen kültüre ait olan V'inci ve IV'üncü tabakalarında olduğu gibi,⁷ uç (Bk. Levha IV) ve racloir'lardır (Bk. Levha V ve Levha VI, Res. 1-2). Bunlara ilâveten, bu tabakada bir kenarı körletilmiş olan iki bıçak nümunesi (Bk. Levha VI, Res. 3), iki konkav kazıyıcı (Bk. Levha VI, Res. 6), iki küçük disk ve orta büyüklükte bazı Lövaluva yongaları bulunmuş-tur (Bk. Levha VII, Res. 1 ve 3-4).⁸

Bu tabakada bulduğum aletlerin ekserisi Lövaluvaziyen kül-türün bir karakteristiği olan⁹ hazırlanmış bir vurma sathına ve takriben 90 derecelik bir açığa sahiptir. ¹⁰ Diğer taraftan bu aletlerin yine mühim bir kısmı daha çok Musteriyen kültürde görülen *step-*

⁶ Sisiliyen deniz plajının yüksekliği için Bk. Zeuner, F. E. 1952. Dating the Past, s. 128; Zeuner, F. E. 1956. The three "Monastrian" sea-levels. Actes du IV Congrès International du Quaternaire, 1953, Roma, s. 549; Pinar, N. 1956. Le Quaternaire en Turquie et les phases de l'effondrement de l'Egée. Actes du IV Congrès International du Quaternaire, 1953, Roma, s. 954; Fleisch, H. 1956. Dépôts préhistoriques de la Côte Libanaise et leur place dans la chronologie sur le Quaternaire marin. Quaternaria, cilt III, s. 125; Charlesworth, J. K. 1957. The Quaternary Era, with special reference to its glaciation, cilt 2, s. 1255.

⁷ Bk. Şenyürek ve Bostancı, 1958[a], s. 151 ve 1958[b], s. 171-175.

⁸ Bu raporda yayımlanan alet resimleri Ankara Üniversitesi Paleoantropoloji asistanı Bayan Refakat Çiner tarafından yapılmıştır. Bu münasebetle kendisine teşekkür ederim.

⁹ Lövaluva yongaları için Bk. Burkitt, M. 1955. The Old Stone Age. A study of Palaeolithic times, s. 70.

¹⁰ Aynı durum Birinci Mağarada da görülmektedir (Bk. Şenyürek ve Bostancı, 1958 b, s. 172 ve 174).

flaking göstermektedir.¹¹ Bulunmuş olan aletlerin en küçüğünün uzunluğu 30.5 milimetre ve en büyüğününkü de 98.0 milimetredir. Mamafih, bunların takriben dörtte üçünde uzunluk 42-64 milimetredir.

Paleolitik tabakada tesadüf edilen 14 işlenmiş ucun 12 si üçken şeklindedir. Altı nümune Lövaluvaziyen kültürün karakteristik bir formu olan *chapeau de gendarme* biçimindedir. Üçken biçiminde olan uçlardan beşi standart Lövaluva ve ikisi de diyagonal Lövaluva nevindedir.¹² Paleolitik tabakada bulunan 31 racloir'ın 27'sinde sadece bir kenarın işlenmiş olduğu görülmektedir.²⁵ racloir *end-bulb* nevindedir.¹³ Uç ve racloir'ların bir kısmında alt sathta bir *bulbar scar* görülmektedir.¹⁴ İki nümune uçla racloir arasında mutavassıt bir biçim göstermektedir (Bk. Levha VI, Res. 4-5). Bu mutavassıt şekillerden bir tanesinde alt sathın bir kenarı retuşludur. Bulunmuş olan iki konkav kazıyıcıdan biri aynı zamanda bir yan kazıyıcı (racloir) olarak kullanılmıştır (Bk. Levha VI, Res. 6). Bu kazıda bulunmuş olan iki disk nümunesi de atiptiktir. Bu sarı toprak tabakası içinde birçok yongaya tesadüf edilmiştir. Bazıları orta büyüklükte Lövaluva örneklerini temsil eden bu yongaların takriben onda biri kullanılmıştır.

Tıkali Mağarada Paleolitik sarı toprak tabakası içinde bulunmuş olan aletler Üst Lövaluvazo-Musteriyen kültüre aittir. Bu mağaranın Paleolitik kültürü bu yılın Eylül ayında yapacağım kazıdan sonra daha etraflı bir şekilde tarif edilecektir.

Bu seyahatın başlangıcında Altınderede (Avratlar deresi) geçen yıl alet topladığımız sahada¹⁵ yaptığım yeni bir aramada, üçü tam ve birinin de en büyük kısmı muhafaza edilmiş olan, dört el baltası, bir yarım el baltası, bir el baltası parçası ve bir konkav kazıyıcı

¹¹ *Step-flaking* için Bk. Leakey, L. S. B. 1953. Adam's Ancestors. An up-to-date outline of the Old Stone Age (Palaeolithic) and what is known about Man's origin end evolution, s. 40.

¹² Bu tipler için Bk. Coon, C. S. 1951. Cave explorations in Iran, 1949. Museum Monographs, Philadelphia, s. 57.

¹³ *End-bulb* ve diğer vurma yumrusu tipleri için Bk. Garrod, D. A. E. ve Bate, D. M. A. 1937. The Stone Age of Mount Carmel. Excavations at the Wady El-Mughara, cilt I, s. 71 ve 77.

¹⁴ *Bulbar scar* için Bk. Burkitt, 1955, s. 40.

¹⁵ Bk. Şenyürek ve Bostancı, 1958[b], s. 186.

buldum. Bu aletler Altındere'nin batısında bulunan ve Belediye caddesi üzerindeki köprüde dere seviyesinden yüksekliği takriben 13-15 metre olan bir sekinin üstünü örten ve kalınlığı bir metre kadar olan bir çakıl tabakası içinden çıkmaktadır.

Bulunmuş olan el baltalarından biri mızrak (lanceolate) biçiminde (Bk. Levha VIII) ve diğeri de (Bk. Levha IX, Res. 1) cordiform biçimdedir. Diğer iki el baltasında ise (Bk. Levha IX, Res. 2 ve Levha X), az çok sivri bir uç yerine hafifçe konveks bir ağız görülmektedir. Böylece, burada düz-ağızlı el baltalarının mevcut olduğu görülmektedir. Levha XI, Res. 1 de gösterilen yarım el baltasının da düz kenarlı bir nümuneye ait olması muhtemeldir. Levha XI, Res. 2 de gösterilen parça bir el baltasının her iki yüzü de işlenmiş olan dip kısmına aittir. 1958 yılında bulunan el baltaları üzerindeki yonga yüzleri, geçen yıl toplanan nünunelerde olduğu gibi, sıgıdır.¹⁶ En büyük uzunluğu 90 milimetre, en büyük genişliği 60 milimetre ve azami kalınlığı 27.3 milimetre olan konkav kazıyıcıda (Bk. Levha XI, Res. 3), vurma yumrusu mütebarizdir ve üzerinde sadece bir tek faset görülen vurma sathı ile kopma sathı arasındaki açı takriben 108 derecedir. Altındere'de bulunan el baltaları ile aynı kültüre, yani Üst Aşöleen (Mikokiyen) kültüre,¹⁷ ait olması muhtemel olan bu konkav kazıyıcı Klaktoniyen tekniği ile yapılmıştır.

Altındere'de (Avratlar deresi) bulunan ve bu yıl topladığım dört nümune ile geçen sene Dr. Bostancı ile birlikte topladığım üç el baltasından ve Bay Nurettin Can tarafından 1943 yılında bulunan ve resmi yayımlanmış olan nünuneden¹⁸ terekküp eden küçük bir

¹⁶ Bk. aynı yer, s. 186.

¹⁷ Bk. aynı yer, s. 187

¹⁸ Bk. Kansu, Ş. A. 1945. Hatay'da (Antakya) bulunan Üst Aşöleen (Micoque) ve Niğde-Nevşehir çevrelerinde toplanan Levalloisien aletler hakkında bir not. A note on implements of Upper Acheulian (Micoquian) type from Hatay and artifacts of Levalloisian type from the Niğde region. Belleten, cilt IX, sayı 34, Res. 1.

Dr. Kansu, Bay Nurettin Can'ın 1943 yılında bulduğu bir başka el baltasını Şelleen kültüre atfetmişti (Bk. Kansu, Ş. A. 1943. Anadolu'da yeni Paleolitik buluntular. Neue paleolitische Funde in Anatolien. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, cilt I, sayı 5, s. 189). Dr. Kansu 1945 de yayımladığı etüdde, yukarıda zikredilen makaleyi bibliyografyada göstermekle beraber, bu el baltasından bahsetmemekte (Bk. Kansu, 1945, s. 293-298), fakat 1947'deki umumi makalesinde Altındere'den gelen bir nümuneyi Aşöleen olarak sınıflandırmaktadır

el baltası serisi üzerinde aldığım ölçülerin ortalama, minimum ve maksimum kıymetleri aşağıda milimetre olarak gösterilmiştir.¹⁹

	Maksimum uzunluk	Maksimum genişlik	Maksimum kalınlık
Nümunne	8	8	8
Ortalama	89.72	67.07	38.75
Minimum-Maksimum	72.5-109.0	58.0-80.0	31.0-52.0

Dr. Ş. A. Kansu 1945 yılında yayımlanan etüdünde, Altındere'de bulunan Üst Aşöleen (Mikokiyen) kültüre ait el baltaları ile birlikte Etiyokuşunda bulunmuş olan 138 numaralı el baltasından bahsetmektedir.²⁰ Ankara Üniversitesi Antropoloji ve Etnoloji kürsüsünde teşhir edilmekte olan ve üçken biçimine yaklaşan bu nümunne kalın bir yongadan yapılmıştır. Retuş kenarlarda bulunmakta ve bazı yonga yüzleri *hinge fracture* yani *step-flaking* göstermektedir.²¹ Böylece bu küçük nümunneyi Altındere'de (Avratlar deresi) bulunan ve Aşöleen tradisyonu temsil eden el baltaları ile karıştırmamak lâzımdır.²² Etiyokuşunda bulunmuş olan bu nümunneyi Lövaluvazo-Musteriyen kültürün bir unsuru saymak gerekir.²³

Bu seyahat esnasında Mağracık köyünün takriben dokuz buçuk kilometre kuzey-doğusunda bulunan Saylıca köyünün hemen kuzey-

(Bk. Kansu, Ş. A. 1947. Stone Age cultures in Turkey. American Journal of Archaeology, cilt 51, sayı 3, s. 227 ve Res. 1, B). Aşöleen olarak tarif edilen bu el baltasının 1943 de Şelleen olarak sınıflandırılan nümunne olduğu anlaşılmaktadır. Henüz daha göremediğim bu nümunneyi, burada sadece kaydetmekle iktifa ediyorum.

¹⁹ 1957 yılında bulunan ucu kırık bir el baltasının (Bk. Şenyürek ve Bostancı 1958b, Levha XIII, Res. 1-3) ve Bay Nurettin Can tarafından bulunan ve resmi yayımlanmış olan yine ucu kırık nümunnenin (Bk. Kansu, 1945, Res. 1) uzunlukları plastisin ile restore edildikten sonra alınmıştır. Bay Nurettin Can tarafından bulunan el baltası üzerinde aldığım ölçüler şöyledir: maksimum uzunluk 77.0 mm., maksimum genişlik 69.0 mm. ve maksimum kalınlık 31.0 mm.

²⁰ Bk. Kansu, 1945, s. 294.

²¹ *Hinge fracture* ve *step-flaking* için Bk. Leakey, 1953, s. 40.

²² Dr. Kılıç Kökten tarafından Orta Anadolu'da Gündül'de bulunan ve Mikokiyen kültüre atfedilen diğer bir nümunne muhtemel olarak tabiidir. Bu nümunne için Bk. Kökten, K. 1952. Anadolu'da prehistorik yerleşme yerleri ve 1944-48 yıllarında yapılan Tarih Öncesi araştırmaları. IV. Türk Tarih Kongresi (Ankara, 10-14 Kasım 1948). Türk Tarih Kurumu Yayınlarından IX. seri - No. 4, Res. 4.

²³ Lövaluvaziyen kültürde bulunan el baltaları için Bk. Leakey, 1953, s. 95.

yinde Paleolitik iskân için müsait durum arzeden tabii mağaralar tesbit ettim (Bk. Levha III, Res. 1). Bu yılın Eylül ayı içinde Saylıca köyünün arkasında bulunan bu mağaralardan birinde sondaj yapmak niyetindeyim. Yine bu seyahat esnasında Batıyaz köyü yakınında da bazı mağaralar tesbit ettim.

RESİMLERİN İZAHI

Levha I. Res. 1 ve 2: Tıkalı Mağara.

Levha II. Res. 1: Tıkalı Mağara. Mağaranın kazıdan sonraki görünüşü. Res. 2: Tıkalı Mağaraya güneyden bakış. Aynı resimde Birinci Mağara da görünmektedir.

Levha III. Res. 1: Saylıca köyü yakınındaki mağaralara Batıyaz yolundan bakış. Res. 2: Altındere'de (Avratlar deresi) 1957 ve 1958 yıllarında bulunan el baltaları.

Levha IV-VII. Tıkalı Mağarada sarı toprak tabakası içinde bulunan Paleolitik aletler.

Levha VIII-XI. Altındere'de (Avratlar deresi) 1958 yılında bulduğum Üst Aşöleen (Mikokiyen) aletler. Levha VIII ve X'da nünuneler muhtelif cephelerden gösterilmektedir.